

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು: ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಸಿದ್ದೇಶ ಬಿ. ಪಿ.

ಸಂಶೋಧನಾರ್ಥಿ

ಚರಿತ್ರೆ ವಿಭಾಗ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

siddeshabp@gmail.com

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/06/siddesha-b-p/>

ಸಾರಾಂಶ:

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ನಂತರ ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿಫಲತೆಗೆ ಕಾರಣ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಜೀವಸಂಕುಲಗಳ ಸ್ಥಿತಿ-ಗತಿ ಹಾಗೂ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೆವರು ಸುರಿಸಿದ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಕುರಿತು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪದ ಸಂಪತ್ತು:

ತುಂಗಭದ್ರಾ, ನದಿ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಕೂಡಲಿ, ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್, ಟಿಎಂಸಿ, ಹಂಚಿಕೆ, ನೀರಾವರಿ, ಕಾಲುವೆ, ಪ್ರಭುತ್ವ, ಪುರಾಣ, ವಸಾಹತು.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ. ಈ ನದಿಯು ಎರಡು ಜಲಧಾರೆಗಳ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು. ಇವು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವರಹಾ ಪರ್ವತದ 'ಗಂಗಾಮೂಲ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ೧೧೯೮ ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ.^೧ ಈ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಒಂದೇ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡರೂ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಗಾನದಿ ವರಹಾ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ೧೪೨ ಕಿ.ಮೀ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾನದಿ ವರಹಾ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ೧೨೧ ಕಿ.ಮೀ ಹರಿದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರಿನ ಸಮೀಪ ಕೂಡಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಗಮದ

ನಂತರ ಮುಂದೆ ಹರಿಯುವ ಜಲಧರಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ತೆಲಂಗಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಗುಂಡಿಮಲ್ಲ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಪಂಪಾನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯನ್ನು ಹರಿಹರನು ಮಹಾನದೀಶ್ವರೀ, ರಾಘವಾಂಕನು ಪಾಪನಾಶಿನಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಎಂಬ ಕವಿಯು ಉತ್ತರದ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ಸರಸ್ವತಿ ನದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.¹ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಗೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಸಂಜಾತೆ, ಮಲೆನಾಡಿನ ಮನೆಮಗಳು, ಬೆಳವಳದ ಬಂಗಾರಿ, ಕರುನಾಡ ಕಣ್ಣಣಿ ಎಂಬ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಓನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಗುಟುಕು ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲೆಂದು ಅಡಿ ಇಟ್ಟರೂ ಸಾಕು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲ ಪಾಪವನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರೆ ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾಳೆ² ಎಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪವಿತ್ರ ನದಿ. ವಿಷ್ಣು ವರಾಹಾವತಾರವನ್ನು ತಳೆದು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಕೊಂದು ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಂತಿ ಪಡೆದನೆಂದೂ ಅವನು ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳವೇ ವರಾಹ ಪರ್ವತವೆಂದೂ ವರಾಹನ ಬಲ ಕೋರಿದವಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಬೆವರು ಭದ್ರಾ ನದಿಯಾಗಿಯೂ ಎಡ ಕೋರಿದವಡೆಯಿಂದ ಸುರಿದ ಬೆವರು ತುಂಗಾ ನದಿಯಾಗಿಯೂ ಹರಿದವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತುಂಗಾ ಎಂದರೆ ಎತ್ತರವಾದ, ಅತಿಶಯವಾದ, ಉದ್ದವಾದ, ಉನ್ನತ, ಪ್ರಮುಖ, ಶ್ರೇಷ್ಠ³ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ತುಂಗಾ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ನದಿ. ಇದು ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ತುಂಗಾ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ತುಂಗಾ ನದಿ ನೀರು

ಕುಡಿಯಲು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮತ್ತು ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ತುಂಗಾಪಾನಂ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಭದ್ರಾ, ಭದ್ರೆ ಎಂದರೆ ಶುಭಕರವಾದ,³¹ ದೇವಗಂಗೆ, ಬಲವಾದ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟು ಎಂದರೆ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಕಟ್ಟೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ಈ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಕೂಡಿ ಹರಿಯುವ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಚಾರಿತ್ರಿಕತೆ:

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವು ಮೌರ್ಯ, ಶಾತವಾಹನ, ಕದಂಬ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ, ನಿಜಾಮ, ಪಾಳೆಗಾರರು ಹಾಗೂ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು ಹಾಗೂ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು.³² ಆ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಇಂದಿನ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇರುವ ಹಾಗೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸದೆ, ಇಂದಿನ ಅಣೆಕಟ್ಟು ರಚನೆಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ಬಲದಂಡೆ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು:

ಕ್ರ. ಸಂ	ಅಣೆಕಟ್ಟು ಹೆಸರುಗಳು	ಕಾಲುವೆ ಹೆಸರು	ಕಾಲುವೆ ಉದ್ದ (ಕಿ.ಮೀ)
೧	ಮೊದಲಘಟ್ಟ ಅಣೆಕಟ್ಟು	-	-
೨	ಹೊಸಕೋಟೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು	ರಾಯ ಕಾಲುವೆ	೨೭.೭೪ ಕಿ.ಮೀ
೩	ವಲ್ಲಭಪುರ	ಬಸವಣ್ಣ ಕಾಲುವೆ	೧೬.೫ ಕಿ.ಮೀ

	ಅಣಕಟ್ಟು		
೪	ಹೊಸೂರು ಅಣಕಟ್ಟು	ಬೆಲ್ಲಾ ಕಾಲುವೆ	೫.೫ ಕಿ.ಮೀ
೫	ಉಪಭಾಗ	ಕಾಳಘಟ್ಟ ಕಾಲುವೆ	೭.೦೨ ಕಿ.ಮೀ
೬	ತುರ್ತು ಅಣಕಟ್ಟು	ತುರ್ತು ಕಾಲುವೆ	೧೮.೬೧ ಕಿ.ಮೀ
೭	ರಾಮಸಾಗರ ಅಣಕಟ್ಟು	ರಾಮಸಾಗರ ಕಾಲುವೆ	೧೫.೫೦ ಕಿ.ಮೀ
೮	ಕಂಪ್ಲಿ ಅಣಕಟ್ಟು	ಕಂಪ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ	೨೩.೫೫ ಕಿ.ಮೀ
೯	ಉಪಭಾಗ	ಬೆಳಗೊಳ	೧೧.೨೨ ಕಿ.ಮೀ
೧೦	ಸಿರುಗುಪ್ಪ ಅಣಕಟ್ಟು	ಸಿರುಗುಪ್ಪ ಕಾಲುವೆ	೧೦.೮೫ ಕಿ.ಮೀ
೧೧	ದೇಶನೂರು ಅಣಕಟ್ಟು	ದೇಶನೂರು ಕಾಲುವೆ	೯.೦೩ ಕಿ.ಮೀ

ಎಡದಂಡೆ ಅಣಕಟ್ಟುಗಳು:

ಕ್ರ. ಸಂ	ಅಣಕಟ್ಟು ಹೆಸರುಗಳು	ಕಾಲುವೆ ಹೆಸರು	ಕಾಲುವೆ ಉದ್ದ (ಕಿ.ಮೀ)
೧	ಕೊರಗಲ್ ಅಣಕಟ್ಟು	ಕೊರಗಲ್ ಕಾಲುವೆ	-
೨	ಹುಲಿಗಿ ಅಣಕಟ್ಟು	ಹುಲಿಗಿ ಕಾಲುವೆ	೧೦.೬೯

			ಕಿ.ಮೀ
೩	ಶಿವಪುರ ಅಣೆಕಟ್ಟು	ಶಿವಪುರ ಕಾಲುವೆ	೬.೫೪ ಕಿ.ಮೀ
೪	ಸಾಣಾಪುರ ಅಣೆಕಟ್ಟು	ಆನೆಗೊಂದಿ ಕಾಲುವೆ	೧೯.೪೪ ಕಿ.ಮೀ
೫	ಹಿರೇಜಂತಕಲ್ಲು ಅಣೆಕಟ್ಟು	ಗಂಗಾವತಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕಾಲುವೆ	೯ ಕಿ.ಮೀ
೬	ಚಿಕ್ಕಜಂತಕಲ್ಲು ಅಣೆಕಟ್ಟು	ಗಂಗಾವತಿ ಕೆಳಹಂತದ ಕಾಲುವೆ	೯.೫೪ ಕಿ.ಮೀ
೭	ಬಿಚಲ್ ಅಣೆಕಟ್ಟು	ಬಿಚಲ್ ಕಾಲುವೆ	೧೪.೫೦ ಕಿ.ಮೀ

(ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಪಿ., ೨೦೨೨, ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್‌ಡಿ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ. ಪುಟ-೨೫೦)

ಮೊದಲಘಟ್ಟ, ಹೊಸೂರು ಮತ್ತು ತುರ್ತು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ ೧೩೯೯ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಬುಕ್ಕ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.^೨ ವಲ್ಲಭಾಪುರ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕ್ರಿ.ಶ ೧೫೨೧ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.^೩ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು.^೪ ವಲ್ಲಭಾಪುರ ಮತ್ತು ಕೋರಗಲ್ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರು ಕೃಷಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಆದಾಯದ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಪಾಲು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಇಂದಿನ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಹಾಗೆ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿರದೆ ಕೇವಲ ಐದರಿಂದ ಆರು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇವು

ಅಣೆಕಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೫ರ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಕದನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಶಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರಿಂದ ಸೋಲು ಅನುಭವಿಸಿದ ನಂತರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಪೆನುಗೊಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಜನರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಷ್ಟೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡರು. ಈ ಘಟನೆಯು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ತೀರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಿಂದುಳಿಯಲು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಯಿತು.

ಟಿಪ್ಪು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ನಂತರ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ಫೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ನೀರಾವರಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಥರ್ ಕಾಟನ್‌ರವರು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ೧೮೬೦ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುರಿತಾಗಿ ವರದಿಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್‌ಗೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಬರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವ ಹಣದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಟೆ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಬರಗಾಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆಪಹೊಡ್ಡಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮುಂದೂಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತದೆ.

೧೮೭೬ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಬರಗಾಲ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅನ್ನ ನೀರು ಇಲ್ಲದೆ ಜೀವಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ರಾಯಚೂರಿನ ಜನರು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಲವುಸಲ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಮನವಿಗೆ ನಿಜಾಮ ಮತ್ತು ಆತನ

ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗ ಸ್ವಂದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ ನದಿಯ ಎರಡು ತೀರದ ಭೂಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ನದಿಯು ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ವಸಾಹತು ಪ್ರಭುತ್ವ ಈ ಎರಡರ ಗಡಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಜನರು ನೀಡಿದ ಮನವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂದಿಸದಿರಲು ಇದು ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಇಂದಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದಂತೆ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಹೊಂದಿದ ಜನಗಳು ೧೮ನೇ ಶತಮಾನ ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬರಗಾಲದಿಂದ ರಾಯಚೂರು, ಕರ್ನೂಲು, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಜನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಕುಲಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ನೀರು ಸಿಗದಂತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರಗಾಲ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜೀವಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಬರಗಾಲದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ೧೯೪೦ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿತು. ಅಂದಿನ ಮದ್ರಾಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿದ್ದ ತಿರುಮಲೆ ಅಯ್ಯಂಗರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಯೋಜನಾ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಮದ್ರಾಸ್ ಗೌರ್ನರ್ ಸಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಿಫಾರಸ್ಸಿನ ಮೇರೆಗೆ ತಿರುಮಲೆ ಅಯ್ಯಂಗರ್ ಅವರು ಹೊಸಪೇಟೆ ಹತ್ತಿರ ಮಲ್ಲಾಪುರ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯೆ ೧೩೩ ಟಿಎಂಸಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಣೆಕಟ್ಟು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲೂಕು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ರೈತ ಜನರು ೧೯೪೧ರಲ್ಲಿ ಶಿರೂರು ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಅವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಧೇಯಕವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರಿಗೆ ಮನವಿ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇದು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊದಲ ರೈತ ಹೋರಾಟವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.^{೧೦} ಹೀಗಾಗಲೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ಯೋಜನಾ ವರದಿ

ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇದು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲೂಕಿನ ರೈತರ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತಷ್ಟು ತೀವ್ರಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮರು ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಚಾರ ತೀವ್ರವಾದಾಗ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮರು ಈ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಮಗೂ ಪಾಲಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಸಿ ಸಿ ದಲಾಲ್ ಎಂಬ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎರಡು ವರದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಸರ್ಕಾರ ೧೯೪೨ರಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲೆ ಅಯ್ಯಂಗರ್ ನೀಡಿದ ವರದಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ತಿರುಮಲೆ ಅಯ್ಯಂಗರ್ ಅವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ವರದಿಯನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಬಲಭಾಗದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮದ್ರಾಸ್ ಗೌರ್ಮರ್ ಅರ್ಥರ್ ಹೋಪ್ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮ ಅಜಮ್ ಜಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆ (ಟಿಎಂಸಿಗಳಲ್ಲಿ) ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ೨೮ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೪೨ರಂದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಬಲದಂಡೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆ ಕಡೆ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಗೌರ್ಮರ್ ಅರ್ಥರ್ ಹೋಪ್ ಮತ್ತು ಎಡದಂಡೆಯ ಮುನಿರಾಬಾದ್ ಬಳಿ ಬೇರಾರ್ ರಾಜಕುಮಾರ ಅಜಮ್ ಜಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಲ್ಲು ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ಕಾಮಗಾರಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದರು.

ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ತಿರುಮಲೆ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಅಯ್ಯಂಗರ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿ ನೆಡೆಯುತ್ತಿತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ತೀವ್ರವಾದ ಸಂದರ್ಭ ಬ್ರಿಟೀಷರು ದೇಶಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ವಸ್ತುಗಳು ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ ಎಂಬ ವಿವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇಶಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಬದಲಾದ ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆತ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಅದರೆ ೧೯೪೯ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಗೌರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಪುನಃ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್ ಸರ್ ಎಂ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಕೈ ಸೇರಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ ೧೯೫೩ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ೧೯೫೩ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಬರದನಾಡಿಗೆ ಭಗೀರಥನಂತಿರುವ ಈ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು 'ಪಂಪಸಾಗರ', 'ಮುನಿರಾಬಾದ್ ಜಲಾಶಯ', ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದು ಹೊಸಪೇಟೆ ಡ್ಯಾಮ್, ತುಂಗಭದ್ರಾ ಡ್ಯಾಮ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ:

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ೧೬೩೩ ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಮಲ್ಲಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ೧೩೩ ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ೧೦೫.೭೮ ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದು ಉಳಿದ ೨೭.೨೨ ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಷ್ಟು ಹೂಳು ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟು ೨೮ ಸಾವಿರ ಚದರ ಕಿ. ಮೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟು ೪೯.೫ ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರ, ೨೪೪೯ ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ೩೩ ಕ್ರೆಸ್ಪ್‌ಗೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಲಾಶಯದ ಗೇಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ೬.೫ ಲಕ್ಷ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ನೀರು ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರಬಿಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಗಚ್ಚುಗಾರೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಟಿಎಂಸಿ ಎಂದರೆ - ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಡಿ ಉದ್ದ, ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಡಿ ಅಗಲ, ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ನೀರಿನ ರಾಶಿ ಅಥವಾ ೨೩

ಸಾವಿರ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡಿ ನೀರು ನಿಂತರೆ ಅದು ಒಂದು ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರಿಗೆ ಸಮ. ೨೮೩೦ ಕೋಟಿ ಲೀಟರ್. ೧೧೦೦೦ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ೨೪ ಗಂಟೆ ಹರಿದರೆ ಅದು ಒಂದು ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಾವಿರ ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿ. ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ಎಂದರೆ - (ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಫೀಟ್ ಪರ್ ಸೆಕೆಂಡ್) ಇದನ್ನು ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ವೇಗವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ೨೮.೩ ಲೀಟರ್ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋದರೆ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಯೂಸೆಕ್ ನೀರು ಎಂದು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಳುಗಡೆಯಾದ ಗ್ರಾಮಗಳು:

ಈ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಮುಂಭಾಗದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಜಲಾಶಯದ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೪೧ ಜನವಸತಿ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ೪೯ ಪುನರ್ವಸತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು.^{೧೧} ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೪೯ ಗ್ರಾಮಗಳು ಒಟ್ಟು ೯೦ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾದವು. ಸುಮಾರು ೫೫೫ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು.

ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳು:

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲುವೆ, ನದಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಾಲುವೆ(ಎ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ೩೪೦ ಕಿ. ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಕೊಪ್ಪಳ, ರಾಯಚೂರು ಹಾಗೂ ತೆಲಂಗಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಮೆಹಬೂಬ್ ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩.೩೨ ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕೃಷಿಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಬಲಭಾಗದ ಮೊದಲನೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕಾಲುವೆ(ಬಿ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಬಲಭಾಗದ ಬ್ಯಾರೇಜಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ೩೪೨ ಕಿ.ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ವಿಜಯನಗರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸುಮಾರು ೬೦ ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಬಲಭಾಗದ ಎರಡನೆಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಹೈಲೆವೆಲ್ ಕಾಲುವೆ(ಸಿ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲುವೆ ೧೯೬ ಕಿ.ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ವಿಜಯನಗರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ೧.೮೨ ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೊಪ್ಪಳ, ರಾಯಚೂರು, ವಿಜಯನಗರ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಮೆಹಬೂಬ್ ನಗರ, ಕರ್ನೂಲ್, ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ೫.೭೪ ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕೃಷಿಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆ:

ಮದ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಡುವೆ ೧೯೩೮ರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜೂನ್ ೨೬, ೧೯೪೪ರಂದು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ನೆಡೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಪುನರ್ ಹಂಚಿಕೆ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರು:

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಾದ ಶಾತವಾಹನರು, ಕದಂಬರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೈಚಳಕ ಇದೆ. ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವ ಕಲ್ಲು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಜನರು ಶ್ರಮಿಕರು, ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗದ ಜನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಿನ ಹಾಗೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಬುಜಭಲದಿಂದಲೆ ಶ್ರಮದಾಯಕವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಲು ಹೊಡೆಯುವ ಶ್ರಮದಾಯಕ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಾರ್ಮಿಕರೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ

ಸರಾಸರಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಬೀಳುವ ಮಳೆಗಿಂತ ತೀರಾಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬರಗಾಲ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಬರಗಾಲದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರಕುವಂತಾಯಿತು. ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗ ಕೂಡ ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ತೆಲಂಗಾಣದ ಮೆಹಬೂಬ್‌ನಗರದ ಕೋನೂರ್‌ನ ವೆಂಕಟರೆಡ್ಡಿ ಮುಳಮಲ್ಲ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ಮುಖ್ಯ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶ್ರಮ ಹೆಚ್ಚಿನಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ ಕೆಲವು ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.¹¹ ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೊತೆಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದ ಶ್ರಮವು ಮುಖ್ಯ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಕೊಪ್ಪಳ, ರಾಯಚೂರು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲ್, ಅನಂತಪುರ ಹಾಗೂ ತೆಲಂಗಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಮೆಹಬೂಬ್ ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಈ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಬರಡುಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದು ಹಚ್ಚಹಸಿರಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಇಂದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ವಸತಿ ನಿಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ನೆಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಉತ್ತಮ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಎನಿಸದು.

ಅಡಿ ಪ್ರಣಿಗಳು:

೧. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಎನ್. (೨೦೧೮), ಕರ್ನಾಟಕ ಕೈಪಿಡಿ ಭಾಗ-೧, ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ-೨೪.
೨. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರು (೨೦೦೮), ತುಂಗಭದ್ರ ನಾಡಿಗೆ ವರವೊ - ಶಾಪವೊ, ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ-೧೮.
೩. ಅದೇ ಪುಟ-೧೯.
೪. ನಾಯಕ ಹಾ. ಮಾ. (೨೦೧೭, ೧೨ನೇ ಮುದ್ರಣ), ಕನ್ನಡ ರತ್ನಕೋಶ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ-೨೨೦.
೫. ಶ್ರೀಧರ್ ಎಂ. ಕೆ. (ಪ್ರಸಂ) (೨೦೧೯, ೫ನೇ ಮುದ್ರಣ), ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಿಘಂಟು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ-೧೦೭೨.
೬. ಸಿ.ಟಿ.ಎಂ. ಕೊಟ್ಟಯ್ಯ (ಮೂಲ), ಎಂ. ಧ್ರುವನಾರಾಯಣ (ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ) (೨೦೦೧), ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಪುಟ-೫೨.
೭. ಅದೇ ಪುಟ-೫೨.
೮. ಅದೇ ಪುಟ- ೫೩.
೯. ವಾಸುದೇವನ್ ಸಿ. ಎಸ್. (೨೦೦೧), ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದ ಕೆರೆಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ಪುಟ-೬೧.
೧೦. ಸಿ. ಟಿ. ಎಂ. ಕೊಟ್ಟಯ್ಯ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪುಟ-೫೧.
೧೧. ತಿಪ್ಪಣ್ಣ (೨೦೧೭), ನಿಜಾಮ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಪುಟ-೨೬೧.
೧೨. ಲೋಹಿತ್ ಕುಮಾರ್ ಆರ್. (೨೦೨೨), ವಸಾಹತುಕಾಲೀನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಪುಟ-೧೪೦.
೧೩. ಹನುಮಮ್ಮ, ವಯಸ್ಸು ೯೦, ಕಂಪಸಾಗರ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ.
೧೪. ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಪಿ. (೨೦೨೨), ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.